

СЕКЦІЯ VI.

Правові засоби боротьби зі злочинністю

Тлепова М. І.,
НУ «Юридична академія України імені
Ярослава Мудрого», аспірант кримі-
нального процесу

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ НОРМАТИВНОГО ЗМІСТУ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ОСОБИ ТА ЇХ ЗАХИСТУ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Ст. 2 нового КПК України як першочерговий напрямок кримінального провадження передбачає «захист особи, суспільства та держави від кримінального правопорушення». Тим самим новим КПК було змінено пріоритети у вирішенні завдань кримінального процесу. На перше місце законодавець наразі ставить не охорону прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, як це було зазначено у КПК 1960 р., а захист прав особи. Відтак, держава має забезпечити захист осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень, у тому числі тих постраждалих, які не в змозі реалізувати право на захист своїх прав і законних інтересів як учасника кримінального провадження.

Вибір Україною європейської концепції захисту прав особи спонукає до аналізу чинного кримінального процесуального законодавства з точки зору відповідності міжнародним стандартам захисту прав потерпілих у кримінальному процесі України.

Слід відзначити, що комплексне визначення поняття міжнародних стандартів прав людини та стандартів захисту прав осіб, потерпілих від кримінальних правопорушень відсутнє як на рівні міжнародних угод, так і в чинному законодавстві України.

Окремі вчені пропонують свої визначення поняття міжнародного стандарту прав людини. Так, П. М. Рабінович та М. І. Хавронюк розу-

міють міжнародні стандарти прав людини у вигляді узгоджених показників цих прав, встановлених у міжнародних актах, які заохочують або зобов'язують держави до їх дотримання.

В. Г. Буткевич зазначає, що міжнародні стандарти прав людини слід розглядати як такі, що регламентують її права і свободи в конкретній сфері життєдіяльності, визначаючи, в який спосіб загальновизнані норми міжнародного права можуть бути там застосовані, які зобов'язання держави можуть чи мають брати на себе для забезпечення прав людини і якими міжнародними гарантіями підкріплені ці права і свободи.

Окремі вчені об'єктом наукового пошуку у даній сфері вибирають «концепції прав людини», поділяючи їх на східну (азійську) та західну (європейську), що ґрунтуються на різних правових традиціях. Під останньою в першу чергу розуміють практику застосування Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. П. М. Рабінович визначає європейські стандарти прав людини як зафіксовані в юридичних актах і документах європейських міжнародних організацій принципи і норми стосовно змісту і обсягу прав та свобод людини, призначені слугувати обов'язковими або рекомендаційними настановами для внутрішньодержавної юридичної практики. Головна характеристика прав людини в західній концепції – це їх невідчужуваний, фундаментальний та індивідуальний характер, а також природно-правове походження. Принцип правової визначеності, характерний для правотворчості та правозастосування західних правових систем не дозволяє державі у ситуаціях протистояння індивіду посилатись на відсутність нормативних актів, які визначають механізми реалізації прав і свобод громадян, закріплених у Конституціях чи інших актах. На відміну від західної, в азійській концепції прав людини робиться наголос не на правах, а на обов'язках індивіда перед суспільством та державою.

Можна підтримати думку вчених, які вважають, що міжнародні стандарти прав людини – це норми, які ґрунтуються на загальновизнаних принципах міжнародного права щодо прав людини і регулюють відносини, які складаються в ході їх реалізації в різних сферах кримінального провадження. Однак, до стандартів слід відносити не будь-які норми, що декларують права людини на міжнародно-правовому рівні, а лише найбільш значущі, основоположні норми та принципи, тобто ті, належні умови реалізації яких складають необхідну основу для безпечного та сприятливого функціонування особистості, розвитку правової держави і громадянського суспільства.

У юридичній літературі поняття міжнародних стандартів захисту прав людини нерідко ототожнюється з правами людини, із зобов'язаннями держав-учасниць за міжнародними договорами, з принципами міжнародного права тощо. Міжнародні стандарти захисту прав людини містяться у численних документах, прийнятих в рамках Ради Європи, зокрема, Статуті Ради Європи (1949 р.), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Протоколах до неї та інших. Великий енциклопедичний юридичний словник дає визначення міжнародних стандартів захисту прав людини як визнаних світовим співтовариством і закріплених в його документах правових норм (переважно конвенційного характеру), що визначають механізми і гарантії реалізації прав людини. З цим визначенням можна погодитись, оскільки воно найбільш повно відтворює зміст даного терміну. «Стандарти захисту прав осіб» – поняття значно ширше за інше – «стандарти прав осіб». Змістовно ним охоплюється не тільки права особи, але і заходи щодо їх забезпечення, механізми реалізації.

Для визначення конкретного змісту стандартів захисту прав осіб, потерпілих від кримінальних правопорушень, необхідно звернутися до основоположних документів в цій сфері – Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочину і зловживання владою (далі Декларація) (1985 р.) і Резолюції Генеральної Асамблеї ООН щодо її здійснення (1985 р.). Основна спрямованість цих міжнародних документів полягає у визначенні напрямів діяльності держави, яка забезпечує права: на доступ до правосуддя та справедливе поводження; на справедливу реституцію жертвам, їх сім'ям або утриманням; на фінансову компенсацію шкоди, завданої фізичному або психічному здоров'ю особи; на одержання інформації про хід вирішення поданої нею скарги; на можливість вираження й урахування її думки; на надання майнової, медичної, психологічної, соціальної та правової допомоги; на вжиття заходів охорони її особистого життя; на безпеку особи, а також безпеку її родини; на запобігання невинуватим затримок з виплати компенсації, а у випадках, коли це необхідно, використання неофіційних механізмів врегулювання спорів, таких як посередництво, арбітраж, а також створення національних фондів для виплати компенсацій жертвам.

З метою запровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав потерпілих Президентом України 28 грудня 2004 року було видано Указ, яким затверджено Концепцію забезпечення захисту прав та

інтересів осіб, що потерпіли від кримінального правопорушення (далі – Концепція). Концепція закріплює необхідність запровадження основних стандартів, що застосовуються практикою європейської спільноти у сфері захисту прав потерпілих від кримінального правопорушення, а саме: забезпечення державою справедливого поведіння з потерпілими, інформованості, забезпечення відшкодування шкоди, надання безоплатної правової допомоги потерпілим та соціальної допомоги. Як видно, Концепція закріплює лише деякі стандарти захисту прав осіб, потерпілих від кримінальних правопорушень, визнані світовим товариством як міжнародні. Такі стандарти як забезпечення державою права на застосування неофіційних механізмів врегулювання спорів, створення національних фондів для виплати компенсацій жертвам, право на безпеку та інші не передбачені Концепцією, але новим КПК України забезпечення права на безпеку потерпілих осіб було впроваджено у сферу кримінального судочинства. Таким чином, можемо зазначити, що початкове впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав потерпілих відбулося, а тому в подальшому ми вбачаємо тенденції нових імплементаційних процесів в цій сфері та втілення зазначених стандартів в новий КПК України.

Негребецький В. В.,

НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», к.ю.н., доцент
кафедри криміналістики

ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІКСАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Використання сучасних науково-технічних засобів при проведенні слідчих дій часто не узгоджується з їх потенційними можливостями у вирішенні завдань кримінального судочинства й існуючою системою правового, організаційного та науково-технічного рівня їх застосування при розслідуванні злочинів. У зв'язку з цим використання науково-технічних засобів при провадженні в конкретних кримінальних справах має низьку ефективність, що викликає необхідність удосконалення чин-